

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)

«___» _____ 2019 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за магістерською програмою професійного спрямування

«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ**

КОН'ЮНКТУРИ ТОВАРНОГО РИНКУ (НА ПРИКЛАДІ РИНКУ

ЧАЮ)»

Виконавець:

студент ФЕУВ, VI курсу ФЕУП

Шахназарян Арутюн Гагікович _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Доброва Наталя Василівна _____

Одеса – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ	
1.1. Економічна сутність ринкової кон'юнктури. Кон'юнктурні особливості товарного ринку.....	7
1.2. Основні положення методики дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку.....	15
1.3. Аналіз сучасного стану функціонування світового ринку чайних виробів	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ ЧАЙНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ	
2.1. Загальна характеристика ринку чаю України	29
2.2. Дослідження сировинного сектору чаю та оцінка її стану.....	41
2.3. Оцінка основних показників кон'юнктури ринку чаю в Україні.....	48
2.4. Аналіз експортно-імпортного потенціалу ринку чайних виробів України.....	58
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЧАЙНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ	
3.1. Прогнозування розвитку ринку чаю в Україні.....	66
3.2. Визначення проблем, що стримують збалансований розвиток ринку чайних виробів в Україні.....	79
3.3. Обґрунтування шляхів підвищення ефективності функціонування ринку чайних виробів в Україні.....	83
ВИСНОВКИ	92
Список використаних джерел	95
Додатки	101

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Враховуючи той факт, що ЄС та Україна підписали угоду про асоціацію та те, що з 1 січня 2016 року вступила у силу Угода про Глибоку та Всеосяжну Зону Вільної Торгівлі і як наслідок Україна стала членом СОТ, окрім того що це є великим здобутком слід зазначити новий виклик для нашої держави у контексті економічного зростання та пошуку нових внутрішніх джерел. Розвиток у економічній сфері можливий лише у разі функціонування усіх товарних ринків в Україні і зокрема ринку чайних виробів, шляхом підтримання рівноважної ринкової кон'юнктури та оптимальної місткості ринку.

Безумовно можна стверджувати, що продукція чайного ринку розглядається як стабільне джерело наповнення внутрішнього продовольчого ринку України, тобто забезпечення продовольчої безпеки держави.

Щороку понад 20 тон чаю продається в Україні, а кожен українець випиває близько 0,5-0,6 кг чаю. У 2017 чай вперше включений до споживчого кошика українця, правда, в меншому обсязі - 0,4 кг (для дітей до 6 років - 0,073 кг, від 6 до 18 - 0,1 кг). Перше, що потрібно знати про чайної галузі в Україні - це те, що чайництва в традиційному розумінні цього слова у нас не займаються. Ми не вирощуємо і не обробляємо чайні кущі, а тільки розфасовуємо і пакуємо імпортовану сировину. Серед основних загроз вітчизняного ринку чаю можна віднести високу залежність від імпорту, олігополістична монополія на ринку, нестабільність макроекономічної ситуації, недостатні темпи росту платоспроможного попиту, дефіцит високотехнічного устаткування для переробки сировини. Як наслідок зазначених чинників слабкими сторонами виробників чайної продукції в Україні є невисока конкурентоспроможність продукції, низька якість та переважання екстенсивного способу виробництва. Враховуючи дані фактори, слід провести ряд заходів, які будуть націлені на ріст конкурентоспроможності виробників чайної продукції як на українському, тай і світових ринках.

Теоретико-методичні та науково-практичні засади підвищення ефективності функціонування ринку чаю в Україні та зростання рівня конкурентоспроможності галузі детально розглянуті в наукових працях М.М. Дмитрук, М.С. Бодак, А.Ф. Гулак, В.І. Суботи, М.Д. Балджи, М. Мрук, А. Войчаком, О. Зозульовим, С. Ілляшенко, С. Костенковим, І. Лилик, В. Ординською, В. Полторак, А. Федорченко та інших. Дані автори у своїх роботах заклали практичний та науковий фундамент аналізу та прогнозування ринку чайних виробів в Україні. Але слід зазначити, що певна кількість проблем на сьогоднішній день не є вирішеними. Так, на зростання виробництва чаю в Україні, підвищення її конкурентоспроможності впливає безліч економічних та організаційних факторів, які в свою чергу змінюються протягом часу як за ступнем впливу, так і за спрямованістю.

Доцільність безперервного моніторингу змін тенденцій функціонування ринку чаю в Україні спонукнула на вибір теми, постановку мети і завдань досліджень.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтованні шляхів підвищення ефективності функціонування ринку чаю в Україні на основі дослідження та прогнозування кон'юнктури даного ринку.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено виконання наступних **завдань**.

1. Визначити економічну сутність поняття «ринкова кон'юнктура» та кон'юнктурні особливості товарного ринку.
2. Охарактеризувати методiku дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку.
3. Дослідити сучасний стан функціонування світового ринку чайних виробів.
4. Надати загальну характеристику ринку чаю в Україні.
5. Провести дослідження стану сировинного сектору українського ринку чаю.
6. Оцінити основні показники кон'юнктури ринку чаю України.

7. Проаналізувати експортно-імпортний потенціал ринку чаю України.
8. Спрогнозувати розвиток ринку чаю в Україні.
9. Визначити проблеми, що стримують збалансований розвиток ринку чайних виробів в Україні.
10. Обґрунтувати шляхи підвищення ефективності функціонування ринку чаю в Україні.

Об'єктом дослідження є процес функціонування ринку чаю в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні аспекти дослідження та прогнозування ринку чаю України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувалися різні методи: теоретичного узагальнення – для визначення суті понять «економічна кон'юнктура»; системного підходу – для узагальнення факторів та показників; аналіз, оцінка та прогнозування показників кон'юнктури ринку; порівняння, групування; статистичного аналізу – для аналізу показників та впливу факторів на формування економічної кон'юнктури; графічний – для наявного зображення динаміки основних показників кон'юнктури ринку чаю; моделювання – для встановлення прогнозних значень основних показників.

Ймовірність та обґрунтованість одержаних результатів роботи обумовлено використанням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання: системного аналізу та синтезу; ретроспективного аналізу; методів статистичного, логічного, структурного аналізу; рейтингового аналізу; PESTLE-аналізу; методів прогнозування; індексного аналізу.

Обробка даних здійснювалася з використанням пакету Excel для Windows.

Інформаційною базою дослідження. Для проведення дослідження були використані вітчизняні та зарубіжні публікації; монографії; матеріали Державної служби статистики; Закони України, що регламентують функціонування сільськогосподарської галузі; Міністерства аграрної політики

і продовольства та інших державних інституцій; нормативні акти, що регламентують функціонування чайної галузі; результати наукових досліджень, проведених провідними інститутами звіти відповідних аграрних органів, наукові публікації, дані мережі Інтернет.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведених досліджень опублікована стаття.

Шахназарян А. Аналіз сучасного стану функціонування світового ринку чайних виробів / Н.В. Доброва, А. Шахназарян// Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. – 2019. – № 31.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження були сформульовані певні висновки та узагальнення, також наведені пропозиції практичного та методологічного характеру:

1. Економічна сутність ринкової кон'юнктури виражається як економічна ситуації на ринку, яка склалася за певний проміжок часу або у відповідний момент та характеризує співвідношення між пропозицією та попитом, товарними запасами, рівнем цін та іншими пов'язаними економічними показниками.

2. Методи фундаментального та технічного аналізу є доцільними для використання у процесі аналізу та дослідження кон'юнктури товарного ринку. У світовій економічній спільноті використовують у процесі прогнозування кон'юнктури ринку найчастіше метод екстраполяції, математичне моделювання та експертні оцінки.

3. Аналіз сучасного стану функціонування світового ринку чайних виробів свідчить, що ринок чаю в Україні займає одну з ключових позицій серед товарних ринків та впливає на рівень продовольчої безпеки та економіки багатьох країн у цілому. В тому числі і Україні. В сучасних умовах розвитку ринкової економіки ринок чаю посідає лідируючі позиції за попитом та рівнем насиченості ринку, цей сегмент ринку унікальний за попитом споживачів різноманітних груп та саме тому потребує більш ретельного дослідження. За виробництвом чаю на світовому ринку лідерами є Китай, Індія, Кенія та Шрі-Ланка. Споживають найбільше чай такі держави, як Туреччина, Великобританія, Марокко, Єгипет та Японія.

4. Ринок чаю в Україні представлений чотирьома великими підприємствами, які контролюють 72% вітчизняного ринку. Ринок чайних виробів в Україні можна охарактеризувати як ринок олігополістичної монополії.

5. Ринок чайних виробів в Україні залежить насамперед від ринку сировинного сектора країн експортерів чаю в Україну. Також важливе значення мають такі чинники, як сезонні коливання, ціна та якість продукції. Встановлено, що в Україні відсутня повноцінна законодавча база щодо врегулювання норм стандартизації та сертифікації виробів. Як наслідок вітчизняний ринок насичений неякісною продукцією.

За результатами проведеного опитування за допомогою сервісу «Google форми» (110 респондентів) було виявлено, що головними критеріями для споживачів у виборі чайної продукції є ціна (71,8%) та смакові якості продукту (66,5%). Менш важливим критерієм для споживачів є зовнішній вигляд товару (30%) та натуральність сировини (33,6%), інші критерії обрали 27 опитуваних.

Основними країнами-експортерами чайної сировини в Україну є Шрі-Ланка, Кенія, Китай та В'єтнам.

6. Основними показниками кон'юнктури ринку чаю в Україні є динаміка виробництва та реалізації, динаміка середніх цін, структура реалізації, фонд споживання, місткість внутрішнього ринку, зовнішньоторговельний баланс, структура експорту та імпорту, динаміка індексу споживчих цін. Розрахунок та аналіз цих показників свідчить про те, що останні шість років обсяги реалізації, що свідчить про стабільний ріст попиту серед споживачів. Місткість внутрішнього ринку чайних виробів протягом аналізованого періоду має тенденцію до зростання. ЗТБ показує про високу залежність вітчизняного ринку чаю від імпортової сировини. Також спостерігається тенденція щодо зростання рівня цін на чайну продукцію.

7. Зовнішньо-торгівельний баланс України має від'ємне значення, що свідчить про повну залежність від імпорту. Незначна частина готової чайної продукції експортується до Молдови, Білорусії, Литви і Румунії.

8. За результатами проведеного прогнозування виявлено, що за умови збереження наявної тенденції на ринку чайних виробів в Україні, обсяги реалізації продукції будуть зростати за підсумками 2019 та 2020 році. Фонд

споживання також зросте прогнозовано становитиме 20752,768 тис. кг у 2019 році та 21000,152 тис. кг у 2020 році. У ході дослідження фактору сезонності ринку чайних виробів в Україні було обґрунтовано, що ринок чайних виробів в Україні тісно залежить від сезонних коливань. Показник середньоквадратичного відхилення у 44,05% пояснюється насамперед збільшенням попиту на гарячі напої в холодний сезон та навпаки, зменшенням у теплу пору року.

9. Основними проблемами ринку чайних виробів в Україні є недосконала законодавча база і відсутність державної політики щодо даного сектору, відсутність вітчизняної сировини і як наслідок залежність від імпорту та курсових коливань, значний моральний та фізичний знос устаткування підприємств, олігополістична монополія, стан кризи у фінансово-економічному секторі країни, зниження купівельної спроможності споживачів і звичайно значний рівень тіньового сектору.

10. Запропоновані наступні шляхи для підвищення ефективності функціонування ринку чайних виробів в Україні: затвердити на законодавчому рівні положення щодо стандартизації і сертифікації чайних виробів та порядок отримання державної ліцензії на виробництво та фасування чаю; ефективна діяльність антимонопольного комітету з паралельним удосконаленням відповідних законів та нормативно-правових актів; оновлення устаткування підприємствами на більш енергозберігаюче та продуктивне; використати досвід Польщі, США, Франції, Німеччини та Великобританії у боротьбі з тіньовою економікою; стабілізація курсу НБУ за допомогою процентних ставок, валютних та інформаційних інтервенцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оболенцева Л.В. Кон'юнктурні дослідження галузевого ринку – Навчальний посібник, - Харків: Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси, 2015. 78 с.
2. Карпов В.А. Прогнозування кон'юнктури ринку/ В.А. Карпов, В.Р. Кучеренко. – К.: Знання, 2003.167с.
3. Ковальов А. І. Проблеми кон'юнктурних досліджень ринків товарів та послуг в Україні : монографія / А. І. Ковальов – Одеса: Атлант. 2010. 266с
4. Кучеренко В.Р. Проблемы конъюнктурных исследований на рынках товаров и услуг / В.Р. Кучеренко, В.А. Карпов, И.А. Соломенцев // Научное издание. — Одесса: ОГЭУ, 2006. 205 с.
5. Кобелева Т.О., Ткачова Н.П., Кобелева А.В. Дослідження економічної сутності ринкової кон'юнктури./ Наукове видання – Харків: Харківський політехнічний університет, 2015. 98 с.
6. Мирна Т.С. Фактори ринкової кон'юнктури./ Наукове видання – Харків: Харківський національний економічний університет, 2016. 90 с.
7. Сутність товарного ринку та його особливості [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://ukr.vipreshebnik.ru/birzhova-diyalnist/2430-tovarnij-rinok.html>
8. Афанасьєва О.П. Особливості та місце товарного ринку в економіці./ О.П. Афанасьєва. // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №3. с. 42
9. Кон'юнктура європейських ринків [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19300/>
10. Карпов В.А., Кучеренко В.Р., Маркетинг прогнозування кон'юнктури ринку. Навчальний посібник. 2-ге видання, 2003 281 с.
11. Радіщук Т.П. Особливості прогнозування кон'юнктури товарного ринку // Вісник Львівського національного політехнічного університету. 2010 №5 с. 41

12. Кузяк В.В., Довбуш Ю.Я. Конспект лекцій з курсу «Кон'юнктура товарних ринків» для студентів / Укладено Кузяк В.В., Довбуш Ю.Я. – Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2013 – с. 203
13. Методи аналізу основної тенденції розвитку в рядах динаміки [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: https://stud.com.ua/75014/statistika/metodi_analizu_osnovnoyi_tendentsiyi_rozvitku_ryadah_dinamiki
14. Відділ статистики Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (ФАО) - [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://www.fao.org/economic/ess/en/>
15. Бисва Синха Огляд світового ринку чаю - [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://www.alliedmarketresearch.com/tea-market>
16. Statista. Тенденції чайного ринку- [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://www.statista.com/statistics/326384/global-tea-beverage-market-size/>
17. Волкова І.М. Маркетингове дослідження поведінки споживачів на продовольчому ринку чаю - // Вісник Житомирського національно агроекологічного університету. 2017. с.124
18. Чай - користь і шкода, протипоказання при вживанні чаю, загальні поради як правильно пити чай [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: https://moychay.ru/articles/pravila_upotrebleniya_chaya_protivopokazaniya
19. Виробництво чаю та інших видів чайної продукції чай [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://studopedia.org/6-21657.html>
20. Наказ міністерства економіки та питань з європейської інтеграції України «Про затвердження правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами» 11.07.2003 року №185 [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0628-03>
21. ДСТУ 7174:2010. Чай чорний фасований [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу:

http://ukrapk.com/gosts/fish/dsty71742010chaichorniibaihoviiifasovaniitehnicniy_movi.html

22. Назва видів економічної діяльності та пояснення до них [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/47/KVED10_47.html

23. Україна у цифрах 2018 [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/08/Ukr_cifra_2018_u.pdf

24. Статистика українського ринку чаю у 2018 році [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-chaya-ukrainy-2018-god>

25. Опитування респондентів [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSe0B1qdMX4OkIV0ZApMjUmZGN_Ug4WyWqWIn7r4FAUN_R9ZetQ/viewform

26. Опитування респондентів [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdo1bpHOIbRYmoaB4S8gHeMPeZz_ZUcGveVmKtak-rVpBaOw5w/viewform

27. Найкращі торгові марки та діячі України 2018 року за результатами загальнонаціонального дослідження громадських уподобань [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://www.favor.com.ua/favorites/2018/>

28. Дмитрук М.М. Ринок чаю в Україні та його особливості // Національний університет «Львівська політехніка», 2014 – с. 199

29. Sri Lanka tea production: statistic [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://teasrilanka.org/market-reports>

30. Chinese tea in trade and the economy [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://www.chinaeducationaltours.com/guide/culture-chinese-tea-in-trade.htm>

31. Vietnamese Tea: Origin, Geography, Cultivars, Current Affairs [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://specialtyteaalliance.org/world-of-tea/vietnamese-tea-origin/>

32. Kenya tea industry [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://tea.agricultureauthority.go.ke/kenya-tea-industry-performance-highlights-for-august-2018/>
33. Огляд українського ринку чаю у 2017-2018 роках [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://trademaster.ua/articles/312945>
34. Павлова В.А., Драчов І.В. Характеристика ринку чаю // Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2018 рік – с. 155
35. Регіональні обсяги внутрішньої торгівлі за групами товарів [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/oet/oet_u/oet0719_u.htm
36. Україна у цифрах 2000 – 2018 рік [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
37. Безпечна норма споживання чаю [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://moz.gov.ua/article/health/spozhivaniachaiu>
38. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
39. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України статистичний збірник – К. : Державна служба статистики України, 2018. – 85 с.
40. Структура експорту чаю в Україні за 2015-2018 рік [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
41. оварна структура зовнішньої торгівлі [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2018_u.html
42. Грищенко О.В. Аналіз і діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства: Навчальний посібник. – Таганрог: ТРТУ, 2000. – 34 с.
43. Бокс Дж., Дженкінс Г. Аналіз тимчасових рядів. Прогноз і управління. Вип. 1. Пер. з англ. - М. : Світ, 1974. - 378 с.

44. Ринок чаю в Україні. Сезонні коливання та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://zrada.org/suchasnist/9-business/543-rinok-chaju-v-ukrayini-perspektivi.html>
45. Карлберг К. Бізнес-аналіз за допомогою Excel. Пер. з англ. - К .: Діалектика, 1997, с. 167
46. Лукашин Ю. П. Адаптивні методи прогнозування / Ю. П. Лукашин. - М .: Статистика, 1979. - 254 с.
47. Янковий О. Г., Яшкіна О.І. До проблеми Вибори математичної форми трендів при прогнозуванні соціально-економічних показників // Вісник соціально-економічних ДОСЛІДЖЕНЬ ОДЕУ. - 2003. - № 14. - С. 341-346.
48. Янковий А. Г. Основи теорії статистики: Учеб. посібник. - Одеса, ОІФ УДУФМТ, 2007. - 111 с.
49. Стан ринку чаю та перспективи розвитку // Офіційний прес-реліз ПК “Екопродукт”. – Івано-Франківськ, 2016.
50. Чайна статистика // Food & drinks, - 2015. - № 3. - С. 301.
51. Ринок чаю України // Кава і чай, 2016. - № 3. - С. 12-14
52. Гуріненко Н.В., Сергієнко Л. Наслідки тіньового ринку кави та чаю в Україні // Національний харківський технічний університет, 2014 – 220 с.
53. Проблеми ринку чаю в Україні [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://studme.com.ua/1719051211166/ekonomika/problemi-rinku-chau>
54. Результати міжнародної чайної конференції [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://ukrainian.cri.cn/661/2013/06/28/2s28759.htm>
55. Динаміка купівельної спроможності українців [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/index/>
56. Шляхи оптимізації виробництва чаю [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/21726/
57. Савченко І.Г. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детінізації / І. Г. Савченко, А.Е. Іорданов // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси.— 2012.— № 3. С. 108.

58. Шляхи оптимізації курсу валют в Україні [Електронний ресурс]. –
Ресурс доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Juni/4.htm>